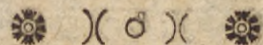

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Dundie med Järn och Bräder, samt Douwe Sybrandt
 til Danmark med 700 Tunnor Sill.

Resande äro General-Majoren, med mera, Herr
 Grefve Carl Edwardt von Hessenstein, (bor i Commen-
 dants-Huset wid Torget) och Herr Brad, hemkom-
 men ifrån aflagda besök på åtskilliga platser i Ost-
 dien (bor i Gotheiska Huset.)

Rättelser.

Nu på tvåne gånger hafwa orwanligen många
 tryffel insnuget sig: Jag ber om gunstig förtäntelse, at
 jag fyller hela sidan med rättelser. Uti Magasinet, s.
 182. l. 3. står **tilräckeliga**: läs i sådan **affigt oril-**
räckeliga, s. 184. l. 10. står **behof**, läs **behof på**
behof, s. 183. l. 10. står **den reglan**, läs **den förra**
reglan, s. 178. l. 24. står **knäwet**, läs **wador**. (Jag
 ber Herrar Pongos om ursäkt: dem bör ej betagas en
 ny likhet med wåre Cavallierer) s. 190. l. 18 står **e**, läs
n. Denne bokstaf betyder Neutrum, och samma fel är
 10 gånger uprepat i Herr Gothenii Bref. På samma
 sida l. 21. står **gs**, läs **qs**, eller **quasi**, l. 28 står **lin-**
lås Lie, falsk. Mindre wäsentliga fel, som röra bok-
 stafweringer allena, utan förgripelse mot meningen, vill
 man ej röra. Jag får ej hålla för tryffel en annan före-
 seelse, som gjort upmärksamhet uti de små Nyheterna,
 N:o 18. Herr Capitaine Chapman följer med, som jag
 hörer, på Drilig-Skeppet Sophia Charlotta, endast uti
 der namn af främmande Styreman, utan at tilägna sig
 ringaste befäl på det samma. Detta Skepp afgick ifrån
 Riswe-Fjord den 7 i denne månad, tillika med den Ån-
 gelsta Handels-flottan, som hit anlände Pingste-dagen
 om eftermiddagen, och förwaras af 2 flygande Fästning-
 gar. Af kotsarne hörer man, at Drilig-Skeppet Sparre
 inlupat den 10, och gådt ut den 12 sistledne.

**Gotheborgska
 Magasinet.**

Den 25 Junii 1759.

**Fortsättning af Warbergs-Historien, eller om
 Stadens Almänna Hus, och först
 om Kyrkan.**

Kyrkan är den första af närwarande Bygnader,
 som kräfwer min åtanke. Hon är belägen mellan
 Kyrko-gatan och Torget på längden, och mellan Kongs-
 och Drottninge-gatan på bredden: är grundmurad
 med gråsten hela 2 Alnar öfwer jorden, sedan uprest
 af tegelsten, och prälar med Tegel-panno-taf. Stör-
 re delen af Tornet är af trä, på Halländska wiset, nä-
 stan som i Twååker, Morup och Winberga, ic. Dessa
 äro usla wårdtecken af mindre hushållande Förfäder,
 som dagtad all rikedom på sten och fastare byggnings-
 ämne, gripet til de redan wid Danska astrådet illa
 medfarna Fogar, och förfakat de Statter, som Stenri-
 ket dem lifasom påtrugat. Utan at därföre kalla det-
 ta Herrans Hus en ofatt och oägta byggnad, bår det åt-
 minstone wedermåle af fattigare anstalter, än Wåro, Lin-
 dom och Lödes Kyrkor, som flyggas af ansenliga Sten-
 torn. Högden och längden af Torn och Kyrka woro lätte-
 ligen afmåtta, om jag därpå blefwe omtänkt. Ange-
 lägnare har jag waret, at få reda på de hjelpemedel,
 hwarmed Stadens Inwånare kommet i stånd, at up-
 resa och inreda den Helgedomen, som står för ögonen.
 Til den ändan har jag genomblådrat en rar handskrift,
 eller

eller en gammal Stam- och gåswo-bok, i hwilken man
 kan se prentat från år 1667 til slutet af förra hundra-
 tal, eller år 1698. Ut låsaren må med större lätt-
 ån jag, samla dessa Historiska upptäcker, bör man före-
 ställa sig tre Tidshwarf; et, när Kyrkan anlades på
 eller ämnades til detta ställe; det andra, när hon byg-
 des; det tredje, när byggnaden slutades. Därjämte
 wil jag kärligast innesluta 3 Borgmästare i mine Lå-
 sares minne, nämligen Agrell, Börnebohm och Petter
 Hummel, som sålskapas af fromme och beskedelige Kyr-
 koförwardar, 1. Börje Olofsson, som i gamla tider
 kallades Börje Skepper, samt Han war både Råd-
 och Köpman; 2. Johan Hallewyn, om hwilken jag
 på bliften skal orda: ty Han hade besynnerliga öden;
 3. Börje Andersson, en Far til den Hedersgubben i
 Warberg, Herr Stephen Hedberg; 4. Engelbrecht
 Mathisen, Far til den wälförtjente Aldermannen för
 Warbergs Åkerbrukare, och nyligen med lifwet af-
 gångne Kyrkoförwarden, Mathis Potent; 5. Charles
 Driot, som waret bestålsam i Kyrkan, och rustat där-
 städes om Söknedagar i fulla 3 år. Ändteligen wil
 jag också med heder ihågkomma någre Gifware, til up-
 minntran för oss och andre i framtiden.

Sedan Eidswådan af den 12 Augusti år 1666
 härjat både Stad och Kyrka, med alt hwad heligt och
 werldsligt i Byen på Platserne fans; och faran, som
 Slottet supet samma resa, gifwet anledning, at flytta
 Warberg 1000 steg därifrån: uprestes i början en
 Tråkyrka af det gammalmodiska slaget. Man prä-
 dikade likwål under Tak, och Guds ord war lika kraf-
 tigt i et Brådskjul, som tillika påminte Åhörarne om
 et syndastraff, och saknaden af den gamla Kyrkan, som
 war

war murad mellan stänger, eller af Korswerk. Armod
 och fattigdom hade nu inquarterat sig hos de Huswille,
 den fienden först, och sedan elden, wårre än fienden,
 gjort obudna och wälsfama besök. Korteligen, Sta-
 den war lagd i aska, (jag kan icke säga, förwandlad i
 stenhopar,) med alla Dess almånna och enskilda Hus:
 när en trängande nöd rådde dess Inwånare, at inwät-
 ta en Stambok. Detta höftiga tiggeri swoptes under
 Kyrko-mantelen: det angick ingen enskilt, ej heller
 Staden, utan Guds Hus allena. Editionen af denna
 boken, i hwilken jag låset mig hufwoud-yr, är af år
 1667 den 25 Maji.

Uppmunringen, som finnes wid hufwudet af denna
 Stambok, har ingen människja frifwet: åtminstone
 lyser där ingen Underskrift, utan allenast et märke ef-
 ter litet war, och et grönt Insegel, förmodteligen Sta-
 dens. Agrell har likwål denna tiden waret Borgmä-
 stare, och uptefnat några af de första presenter, som
 wankats, hwaribland en Rosinobel nämnes. At göra
 mig förtjent af Lärdoms-Historien, måste jag ej glöm-
 ma, at denne Agrell är den store Räkneästaren, som
 lefwer än i dag i alla Contours och Scholar. Utan
 at förtalas, har han med all sin räknekonst illa subtra-
 herat, emedan Han kommet til slut på Balance. De
 utwägar, Han taget til Stadens och Kyrkans uprät-
 telse, tala så mycket mer til Dess heder. Som Han
 war Sulförwaltare tillika, slapp ingen resande förbi
 Kyrkan otullad. Handlande, Sjöfarare, In- och Ut-
 länste resande, alla människjor, som kommo til War-
 bergske Ödeplatsen, skänkte penningar, järn eller brä-
 der til den tillämnade Kyrkan. Glas och färg har jag
 äfwen funnet i Stamboken.

Frågar någon efter påskrifterna; så äro de Tyska, Engelska, Hollandska och Svenska, med en enda teckning. Under denne Borgmästare, hwarom mera framdeles, woro både Börje Dlosson och Johan Halewyn Kyrkwardar, i hwilkas tid små penninge-summor samlades med alla kraster. Bland andre hafwa våre Göttheborgare märkeligen hedrat Warbergiska Kyrko-stocken. Boken sticades hit i Augusti månad 1667, och således lagades medel til, då Börje Dlosson war Föreståndare, hwilket ämbete han beklädt ända til 1673, om icke längre, fast han ibland, efter tidernas bruk, faret til sjös, ibland handlat, och besjmelan sutet på Rådstugan. Dess Efterträdare war Halewyn, en Holländare, hwars halfbroder Antoni Eliasson Pelissoni eller Pihlson, af samma Nation, märktes såsom en wärdig Far åt Warbergs älskade Borgmästare, Herr Johan Pihlson. Wägge Bröderne bodde en tid i sistnämde Stad. Halewyn gifte sig där, och bygde den gården, i hwilken Herr Paul Pihlson bor. Sedan han någon tid waret Kyrkward och Rådman, begaf han sig med hela sin Familie til Helsingör, där han blef Borgmästare: men som han ej kunde leswa i sådan ro, lemnade han sin Fru qwar, och reste med en Son til Holland. Här gjorde han så wärdad lycka, at han blef Commendeur wid en Escadre, men under samma Caractere stuten, föll han som en Hjelte. Sonen gick i den salnes ställe, och war lycklig, som man säger. Fruen, eller Borgmästarinnan, lefde länge därefter i Helsingör, och njöt ifrån Holland en ärlig och ansenlig Pension. Om Kyrkan under denne Föreståndaren upbyggdes, eller om grunden ännu lades, har jag anledning at twifla: går imedlertid til

Borg

Borgmästare Tornebohm, och Kyrkwarden Börje Anderson, i hwilkas tid Kyrkan uprestes, och formodeligen mellan åren 1685 och 90. Af den älderstigne Handelsmannen, Herr Stephen Liedberg, en Son af Börje Anderson, hörde jag en gång, at denne Gubben, utan twiswel af helig nit för Guds ära, faret sjelf in i Fogarne, och besörgt om träwirket ej mindre, än Kyrkobyggnaden: så at Templet blifwet med taf och stolar fulbygt år 1690, då Fadren lemnade Kyrko-wårdskapet.

Några år förut war Petter Hummel, en Son af Petter Hummelsip, (hwarom mera på sit ställe) blifwen Borgmästare, och riktade Kyrkan med årtilliga prydnader, som stola serfält omtalas. Under honom woro först Engelbrecht Mathisen, och sedan Charles Deiot, Kyrkwardar: den förre från år 1691 til 95, den andre til 1698. I den förres tid, eller år 1694, blef Kyrko-hwalswet målat, hwartil penningar sammanskutos af årtillige Stadens Inwånare, bland andre af den rebelige Börje Andersson. Men jag bör kanske yttra mig något närmare om alla Kyrko-jirakterna, och huru de kommet at framstallas. Sedan man arbetat på fenster från 1685 til 89, ehuru Johan Waget von Wismar skänkt en lista glas, och Christian Neucrans 2 Riksdaler til et fenster, i hwilket dess Skilde är afmålat; betalade Herr Gustaf Dunt i Hamburg 200 Dal. S:mt, hwilka Brodern, Herr Major Ludvic von Dunt, under namn af sin yttersta wilja, förårat åt Kyrkan. Denna summa lät den ärlige Gustaf ledsagas med 50 Dal. ur egen byrsäck; hwarigenom et hwalf ändteligen upfom i Kyrkan år 1688, som målades 6 år derefter, sedan Jacob Schlerdin bestådt all färgen redan år 1690. Altare-taflan gjordes

gjordes af en Bildthuggare i Götheborg, och utvisade utom annat deras bilder, som wågat kostnaden, nämligen Borgmästaren Peter Hummel, och desz Fru Siffanna. Diften omkring Altaret, och en Angel, som hänger öfwer Choret, äro och hedrande minnesmärken af samme Borgmästares nit. Frikostigheten stadnade ej härvid: Han har desutan skänkt en liten Kläck till Tornet, som kostat 330 Dal. S:mt, jämte halffwa arbetslönen för Kronan öfwer Funten.

Froma Qwinnor hafwa ej heller waret loslösa, utan festeligen wärdat sin Kyrka: såsom en Ermegård Ugrell, Swägerska till Borgmästaren af samma namn, eller Jörgen Hanssons Hustru, som testamenterat en del af sin quarlätenskap till Warbergste Scholen, och resten, bestående af 115 Dal. 23 öre S:mt till Kyrkan; hwilka penningar användes till Urets afbetalning, år 1693. Samma efterdöme fölgde Kläckaren, Tore Jacobson, som gaf åter till Kyrkan, kort innan Han dog, allt hwad Hon indraget Honom, eller 55 Dal. 17 öre, det war hela Desz egendom. Så mycket jag wet, äro Kläckare nu för tiden mindre älskare af Guds Hus, och torde snarare pligta 50 Dal. för försummelse, än till egen och Tempels upbyggelse.

Till Prädike-stolen blef något förvarat redan 1685; dock hant han ej blifwa färdig förän 1690, då samme Bildthuggare, som gjort Altare-taflan, förmodeligen waret i Warberg. Innu längre gief det ut med betäckningen, så at Presten stod likasom på Credit i sin egen Stol, ända till 1698, då sifte Penningen dåreil utpressades. Hwilke Kyrko-Herdar den tiden lefwat, kan af Gåfwo-boken omögeligen intagas. Deras namn äro ingenstädes till finnandes på jorden: utan straffa-

straffade med sit förtjenta (jag menar det Historiska) mörker. De hafwa så litet wärdat Warbergste Kyrko-Historien, at jag måtte gissa mig fram i saker, som en orimelig wårdslöshet gjort obekanta. Jag är hwarfen i stånd at säga, när eller af hwem (a) Kyrkan och desz Herdar blifwet inwigde; ej heller hwad namn hon och desamme buret. År 1698 tala wål Föräringarne om Caroli Kyrka, hwilken tillsats är osynlig hela wägen förut. Jag sluter häraf skäligen, at Kyrkan blifwet det året inwigd, och kallad, den unge Konungen till ära, Caroli Kyrka: hwaraf följer med lika sannolikhet, at Hon städt under bygnad, äminstone obruklig, hela 30 år, fast hon egenteligen ej städt, innan hon blef uprest. Huru skal jag förklara mig? Platsen afsritades till Kyrkan år 1667; ty Brådstjulet, som gjorde skäl för en heligare Boning, upfattes inom samma år och kyrkogård i söder. Förste penningen samlades, och grundwalen lades, till 1685: bygningen påstod till 1690: Inredningen till 1698. Gör icke denna förjetiden för Kyrkan öfwer 30 år? Hela utdräkten härrörde endast af brist på penningar: ty härligheten är ej så stor, at den ju kunnat på mindre tid bringas tilwäga. Men Ducat här, 1 till 2 eller 3 Riksdaler där, ja 1 till 2 eller 3 Caroliner på et annat ställe, med 1 flät Dal. af en annan; och et högdraget Inre från flera händer, göra swärligen ut et Capital, hwarpå en Kyrko-byggnad kan grundas. Inga lotterier woro den tiden påtänkta, inga Collecter öfwer Riket: inga ärliga Inkomster har denna Stadskyrka än i dag, mer än i usel Dal. S:mt, som Kyrko-Inspectoren skal wita. Innan jag lemnar äldre Gåfwo-boken, bör ej förgätas, at

(a) Doctor Johan Carlberg har förmodeligen, som Biskop, delgat Kyrkan.

at Borgmästaren Agrell upteknat en **Pänk** af
Dal. R:mt, hvilken han pressat af sin Gäst, **Drum**
Commissarien Hinric Ornefeldt år 1677. **Ufwen**
Jan Schevis die Dube van Texel, Warbergste **Han**
landes gamle Blodigel, måst ut med 12 **Daler**
Kyrkan.

Nu kommer jag närmare til de heliga **Zirater**
rörligheter, som finnas på samma ställe. **Altare**
taflan är af Trä, mindre wacker, än upbyggelig, och
afmålar neder wid seten Christi Natward, högre
Korsfästelsen, än högre Begrafningen, och altrådswer
Uppståndelsen. Jag nämnde, at Borgmästare **Hum**
mel och des Fru stå på **Taslan** i Bildthuggeri-**Pa**
trait wäl aftagne. **Bakpa** är följande inhuggat
Gothoburgi me fecit Niclas Læff 1688. **För**
hänget wid Altaret är af rödt och **Pönaste** **Sammet**
förarat af Jacob och Elisabeth **Grewé** år 1601. **De**
ras namn och wapen äro inshydd i **Förhänget**.
I den förres står en Hercules med klubban, i den sebn
res 3 rosor eller blad omkring och uti 2 strålar, som gör
en **winkel**: **Grewé** war Köpman i Hamburg. (a) **Om**
Difken har jag det endast at säga, at han är ob
qwäm för både **Prest** och **Communicanter**. **Til** **Skru**
den höra 3 **Skjorter** och 2 **Messchakar**, bägge af rö
daste **Sammet**. **Blådet**, som lägs öfwer **Kalken**,
är **Silfwerbroderat**, försedt med **Silfwerpetsar**, och
förarat af en **Syster** til Herr **Stephen** **liedberg**. **Hon**
ägde til Man **Kyrkoherden** **Schuberg** i **Elsberga**.

Om dessa **Små-saker** mindre interessera **almän**
heten, undrar jag litet **däröfwer**. Men jag måste lifna
mit ämne, och kommer flera gånger lika god **tilbaka**.

(a) I **Hamburgska** **Stats-Calenderne** finner jag ännu en **Peter**
och **Christoffer** **Grewé**, twiswelsutan af samma **Familje**.

Hwad Nytt i Staden?

den 23 Junii 1759.

Rundgörelser.

Jag har i dag den **säfången**, at i **Lärda** **Wersden**
förkunna en ny **Undergörare**, som 1. **Helsar** wid inträ
det sine **Uffådare**, med en **nymodig** **compliment**. 2.
Springer igenom några **Tunneband**, oförlifneligen.
3. **Tar** en **laddad** **Pistol** med **munnen**, och **Skuter** ho
nom efter **befalning** af **med** **fötren**. 4. **Spelar** kort om
et **glas** **win** med sin **Herre**, (detta kan **hwar** **laquais**)
tar **glaset** med **foten** af **bordet**, **dricker** **allas** **Skål**, och
fätter **Skålen** med **lika** **behändighet** på **sin** **förra** **ställe**.
Historien säger, at ingen **Taske**-**spelare** från **Holland**
öfwergår **denne**. 5. **Sedan** **des** **Herre** **blandat** **ätskilli**
ga **kortblad**, och **lätet** **Uffådarne** **deraf** **uttaga** **några**;
säger **denne** **Stor**-**spelaren** **obesedt**, **hwilken** **och** **hwad**
fort **hwar** **uttaget**, och **hwad** **hwart** **och** **et** **gäller**. **Det**
sfista **wet** **äfwen** **en** **Bonde** på **Hisingen**. 6. **Ränner** **den**
ne **spränglärde** **Utlänningen** **alla** **sin** **Herres** **Myntesfor**
ter, (**ganska** **mögeligt**) **och** **kan**, **utan** **at** **se**, **gifwa** **hwar**
uffådare **sin** **penning** **igen**. 7. **Ur** **han** **god** **råknemåsta**
re, **tänligen** **hemma** i **Almanachan**, och **ser** på **Uret**
hwad **klåckan** **är**. **Detta** **låter** **mindre** **förunderligt**.
8. **Ur** **han** **god** **Hushållare**, och **föder** **både** **sin** **Herre**
och **Natmor**, med **hela** **följet**. **Ingen** **inbille** **sig**, **at**
jag **berömmar** **en** **människja**: **jag** **talat** **om** **en** **Häst**,
ankommen **ifrån** **Tyska** **Riket**, som **har** **den** **höfsligheten**
at **upwakta**, **hwem** **som** **åstundat** **Des** **ogemena** **besök**.
Han **går** **obeswårad** **up** **för** **de** **högsta** **trappor**, och **bor**
på **3** **Remmare**. Den